

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

UTSATT?

UNGA, SEX OCH INTERNET

Innehåll

3 Inledning

7 Exponering och exploatering på internet

21 Sexuell exploatering

26 Teknikens roll

33 Hur kan vi förebygga?

40 Referenser

41 Noter

42 Biblioteket

Inledning

Sedan mitten av 1990-talet har den interaktiva tekniken i det närmaste exploderat. Idag är den en naturlig del i de flesta ungas vardag. På uppdrag av regeringen genomförde Ungdomsstyrelsen under 2008 och 2009 en kartläggning av ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering och sexuellt utnyttjande via internet samt erfarenheter av och attityder till att sälja sexuella tjänster. Dessutom skulle vi studera om digitala uttrycksformer kan ha bidragit till en förändrad attityd till sexuell exponering och att sälja sexuella tjänster bland unga. Ambitionen var att ringa in såväl omfattning som betydelse av den interaktiva teknikens baksidor.

I utredningsarbetet involverades därför flera av landets främsta experter på området. Resultatet presenterades hösten 2009 i rapporten *Se mig – unga om sex och internet* (Ungdomsstyrelsen 2009b). En del av resultaten i *Se mig* bygger på Ungdomsstyrelsens nationella ungdomsenkät bland unga i åldern 16–25 år som genomfördes 2009. Under 2012 har enkäten upprepats och några resultat från den senare studien finns även med här. Båda studierna bygger på riksrepresentativa urval.¹

Ett annat omfattande statistiskt dataunderlag som presenterades i *Se mig* är studien bland elever i gymnasieskolans år 3 av forskarna Gisela Priebe och Carl-Göran-Svedin. På uppdrag av Ungdomsstyrelsen upprepade de 2009 sin studie från 2004.² Vi kan därmed jämföra studien bland elever i gymnasieskolans år 3 från 2004 med den från 2009 samt jämföra den rikstäckande studien bland unga i åldern 16–25 år från 2009 med den från 2012. Samtliga rapporter, utom den som genomförts under 2012, presenteras i sin helhet i *Se mig* och kan beställas eller laddas ned från www.ungdomsstyrelsen.se

I *Utsatt? – unga, sex och internet* sammanfattar vi de viktigaste resultaten ur rapporten *Se mig*, Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 samt myndighetens erfarenheter under projektiden.

Personerna på bilderna i broschyren har inget samband med innehållet i texten.

Internet i ungas liv

Internet är numera en naturlig del i de flesta människors vardag. Sedan 1990-talets mitt har utvecklingen av informations- och kommunikationsteknik varit explosionsartad och genomsyrar hela vårt samhälle. Inte minst unga har införlivat interaktiv teknik i sina liv och utvecklingen har medfört mycket positivt. Men internet har också inneburit en i det närmaste oöverskådlig kontaktyta mellan människor, vilket saknar jämförelser i historien.

Vi har kunnat läsa rubriker i medierna om unga som via internet har farit illa eller riskerar att göra det. Det har handlat om att privata bilder och filmklipp spridits mot någons vilja eller använts på ett sätt som inte var avsett från början. Men också om att äldre personer försöker etablera en förtroendefull kontakt med barn och unga i syfte att senare kunna begå sexuella övergrepp, ett beteende som kallas *grooming*.

Med internet har vi fått helt nya möjligheter att ta kontakt med och utveckla relationer med personer som man med stor sannolikhet inte skulle ha kommit i kontakt med annars. Samtidigt innebär också internet stora möjligheter att agera anonymt eller med falsk identitet och man kan utan större risk ljuga eller frisera uppgifterna om sig själv så att de bättre stämmer överens med den bild som man vill framställa. Detta medför att internet, utöver att fungera som ett redskap för positiva kontakter och relationer, också är en arena för sexuella övergrepp, exploatering och självdestruktivt beteende. Det kan handla om att vuxna med sexuella motiv tar kontakt med barn och unga, att unga själva blir utsatta för ofrivillig exponering och exploatering samt att de på eget initiativ tar självdestruktiva kontakter med andra unga eller vuxna.

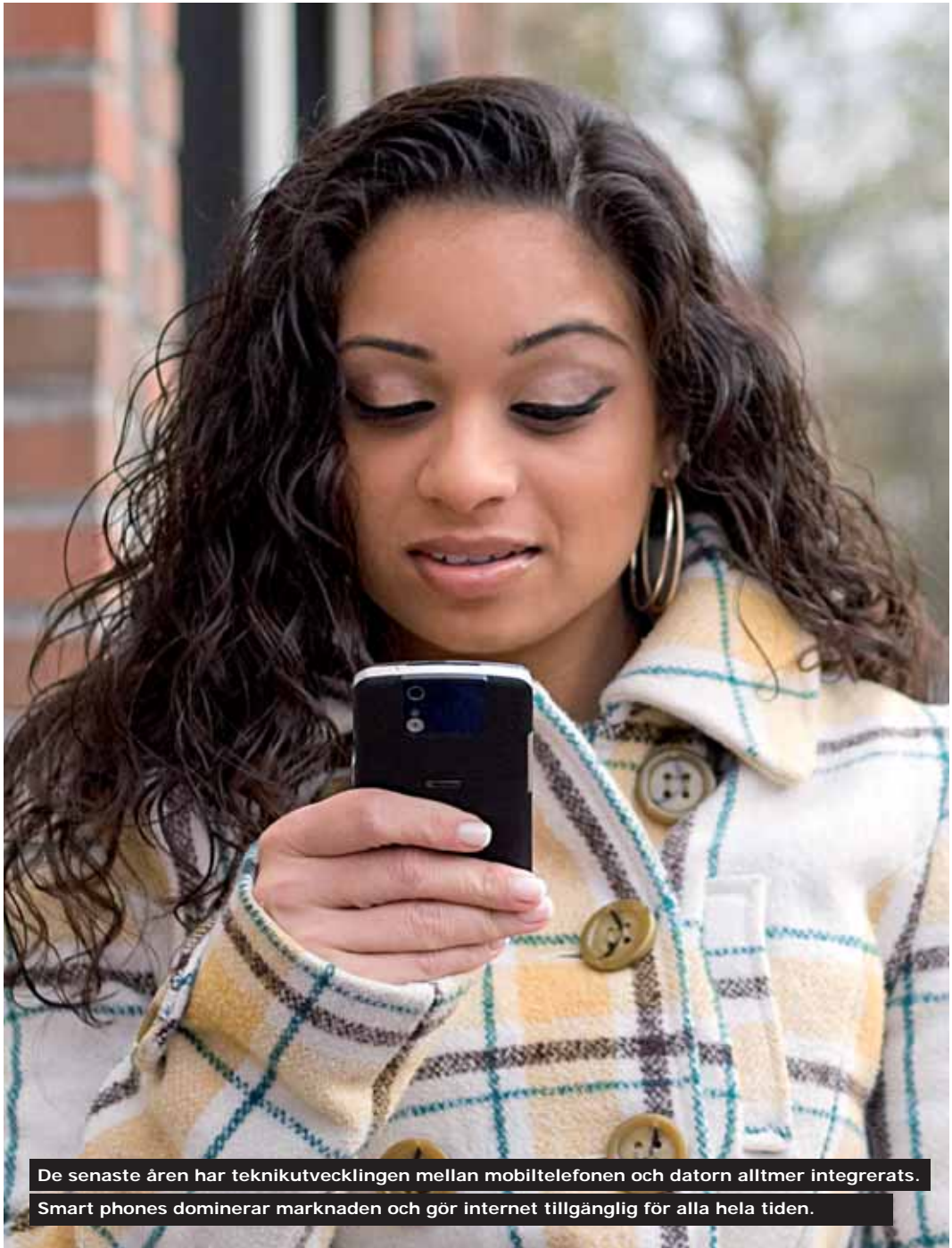
Den som idag är 18 år har sannolikt levt med internet i hela sitt liv. Många äldre som i sitt

arbete möter unga kan ha bristande kunskaper kring informations- och kommunikationsteknik (IKT) och vilken betydelse denna har i många ungas liv. För att förstå ungas vardag krävs inte bara teknisk kunskap om *hur* man gör, utan även kunskap om *varför* det är så kul, spännande och givande att "hänga" på nätet.

Internet har på kort tid dramatiskt förändrat spelreglerna för social interaktion. En väsentlig skillnad från tidigare mediala former är också den varaktighet agerandet får. Det är i praktiken omöjligt att göra en publicering ogjord och en text, en bild eller ett filmklipp finns mer eller mindre alltid där för allmän beskådan.

Temat unga, sex och internet har uppmärksamats alltmer på senare år. Bortsett från sporadiska nyhetsinslag var det först i maj 2006 som debatten om barns utsatthet på internet kom igång på bred front i Sverige. Detta var i samband med rättegången mot den så kallade Alexandramannen. En då 29-årig man anhålls i Malmö 2005, misstänkt för att ha våldtagit två minderåriga flickor. I utredningen nystades den stora "nätsexhärvan" upp och den rättsliga processen hade 58 målsägare, samtliga unga tjejer.

Både unga och äldre använder internet för att framställa sig själv på ett sexuellt lockande sätt. Inte nödvändigtvis för att sälja, utan för att tänja på gränser. De långsiktiga följderna av ett till synes allt mer avslappnat förhållningssätt till exponering på internet är därför angeläget att fortsätta belysa. De senaste åren har utvecklingen på området kanske mest handlat om teknikutvecklingen, där mobiltelefonen och datorn alltmer integrerats. Inte minst har dessa *smart phones* gjorts tillgängliga för alla och dominerar numera marknaden av nya mobiltelefoner. Detta mobila internet möjliggör nya sätt att interagera med omvärlden.

De senaste åren har teknikutvecklingen mellan mobiltelefonen och datorn alltmer integrerats. Smart phones dominerar marknaden och gör internet tillgänglig för alla hela tiden.

foto: Colourbox.com

collage: Cristián Serrano

Exponering och exploatering på internet

Sexuell exponering

Sexuell exponering kan beskrivas på olika sätt. Det kan förstås som att man visar upp hela eller delar av sin kropp på bilder eller i filmklipp med syftet att framstå som sexuellt eller erotiskt intressant. Situationen eller arenan för handlingen är av stor betydelse för om bilderna uppfattas som sexuella. Det är inte alltid avsändaren själv vill att till exempel en bild ska uppfattas som ett sexuellt budskap. Bilder kan dock tolkas som sexuella av betraktaren och skapa en form av omedveten sexuell exponering (Nyberg & Ikonomidis Svedmark 2009).

Hur handlingen ska definieras är beroende av om det rör sig om avsändarens (aktörens) eller mottagarens (betraktarens) perspektiv. Att klä av sig hos doktorn eller på en badstrand handlar i regel inte om sexuell exponering. Det är inte heller alltid så att personen själv uppfattar det som att den ger ett sexuellt intryck. Avsändaren och mottagaren kan se helt olika på samma bild eller handling. Således är bilden eller handlingen, avsändarens avsikt, sammanhanget och betraktarens tolkning väsentliga för om det kan handla om sexuell exponering – medvetet eller omedvetet. Det kan också finnas skillnader mellan hur olika generationer uppfattar en bild eller pose (Nigård 2009).

Förutom webbplatser med tydlig sexuell inriktning där man kan lägga ut bilder förekommer bilder på unga som kan tolkas som sexiga på olika ungdomsinriktade webbplatser. Dessa bilder framställer inte nakna kroppar, men genom

poser och framhävande av sexuella attribut kan de uppfattas som sexuellt utmanande. På vissa webbplatser kan unga lägga upp bilder där de kan bli bedömda och betygsatta av besökarna.

Att visa upp sig, exponera sig själv, med ett mer eller mindre utmanande bildspråk på internet, är för vissa inget konstigt sätt att presentera sig på och inget som naturligt förknippas med risktagande. Sexuell exponering kan även innefatta en exponering i realtid, att man visar sig via en webbkamera. Syftet kan variera. Man kan tycka att det är spännande och sexuellt upphetsande, men det finns också exempel på att man efter övertalning motvilligt visat upp sig via en webbkamera eller skickat en bild på sig själv.

Att publicera sig själv på internet är för de flesta i det närmaste en självklarhet. Man behöver inte gå längre än till sajter som Facebook eller diverse dejtingsidor eller det egna webbaserade fotoalbumet för att visa upp familjen eller den senaste semesterresan för kända och okända. Att visa upp sig på internet är inget unikt ”ungdomsfenomen” utan är vanligt oavsett ålder. Det rubrikerna har handlat om är att många unga, framför allt unga tjejer, tenderat att exponera sig på ett alltmer sexuellt utmanande sätt och därmed riskerar att utsättas för något de inte hade tänkt sig. I synnerhet kvällspressen har uttryckt oro för tjejer som befinner sig på olika ”ungdomssajter”. Man hävdar att tjejernas presentationer eller profiler baseras på provokativa sexuella anspelningar, som i sin tur kan utsätta tjejerna för olika faror (Nigård 2009).

Nyberg och Ikonomidis Svedmark (2009) lät unga bloggare reflektera över frågan om de anser att ungas och äldres syn på vad som är en *sexig bild* skiljer sig åt och i så fall hur. Svaren var entydiga. Deltagarna uttryckte samstämt att ungas och äldres uppfattningar går isär i fråga om vad som är att betrakta som sexuellt utmanande på nätet. Var gränsen går mellan sexuellt utmanande bilder och mer oskyldiga motsvarigheter är dock inte lätt att uttrycka i ord. Författarna menar att det faktum att unga och äldre inte har samma syn på vad som är sexuellt utmanande varken är överraskande eller kontroversiellt. Vad som är intressant är att flertalet av de unga som ingår i studien uppfattar den mediala bilden och vuxnas inställning till risktagande som överdriven.

”Jag tror att ungdomars och vuxnas inställning till sexuell exponering på nätet skiljer sig rätt kraftigt. Så gott som alla vuxna (förutom de som själva sexchattar!) tror jag föraktar all form av sexuell exponering på nätet och tycker att det är rent vidrigt och borde förbjudas, medan de flesta ungdomar har en relativt liberal och frisläppt syn på det.”

(Kille, 15 år)

(Nyberg & Ikonomidis Svedmark 2009)

Hur vanligt är det att lägga ut ”sexiga” bilder?

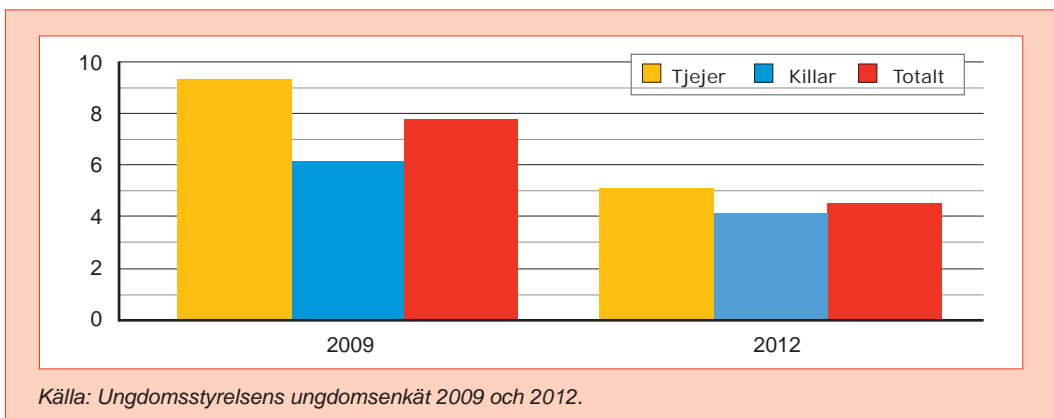
Det verkar inte vara särskilt vanligt att unga lägger ut sexuellt utmanande bilder på sig själva. Inte om man frågar unga själva. Många populära ungdomswebbplatser har visserligen ett rikt utbud av bilder som kan verka utmanade för en utomstående men de aktuella studierna visar på att det rör sig om 5–10 procent som uppger att de lagt ut sexuellt utmanande bilder eller filmklipp av sig själva på internet. Olika studier visar på något olika fördelning mellan tjejer och killar.

I Priebe & Svedins (2009) studie bland elever i gymnasieskolans år 3 uppgav 10 procent att de någon gång lagt upp ”sexiga” bilder eller filmer på sig själva på internet med små skillnader mellan tjejer och killar. I Ungdomsstyrelsens undersökning 2009, bland unga i åldern 16–25 år, uppgav 7,8 procent att de någon gång lagt upp ”sexiga” bilder eller filmklipp av sig själva på internet. Nu tre år senare har andelen minskat med 3 procentenheter och ligger på 4,7 procent. Detta innebär inte bara en minskning totalt sett utan även att skillnaden mellan tjejer och killar minskat från 9,4 respektive 6,2 procent 2009 till 5,0 respektive 4,2 procent 2012. En minskning med 4,4 procentenheter bland tjejer och 2,0 procentenheter bland killar (figur 1.1).

”Om en kille skulle lägga ut bilder på sig själv i badbyxor på stranden skulle det förmodligen inte vara någon som bad honom att ta bort den bilden, men om en tjej lägger ut bilder på sig själv i bikini på stranden så kommer jättemånga skriva ’du viker ut dig’ och kalla det för utvik och jättemycket sådana grejer.”

(Kille, 17 år)

(Ungdomsstyrelsen 2009a)

Figur 1.1 Andel tjejer och killar som uppger att de lagt ut "sexiga" bilder på sig själva på internet, 16–25 år, 2009 och 2012. Procent.

Erfarenheterna från Nybergs och Ikonomidis Svedmarks studie (2009) av unga bloggare visar att deltagarna i större utsträckning provoceras av lättklädda unga kvinnor än av lättklädda unga män. Unga kvinnor som exponerar sig på internet beskrivs i termer som omogna, vulgära och lite dumma. Det finns även antydningar om att de säkert också är ett lätt byte för jämnåriga killar, liksom lättlurade offer för äldre sexsökande män. Emellertid ifrågasätter de unga i studien inte lättklädda bilder på unga män, utan de som vågar lägga ut bilder på sig själva betraktas istället som coola och självsäkra. Ifall den avklädde unge mannen är ett lättlurat offer eller inte är heller inte föremål för reflektion, inte heller tycks han provocera sin omgivning med sin nakenhet.

Både bra och dåliga erfarenheter

I ungdomsundersökningen 2012 har Ungdomsstyrelsen ställt en följdfråga till de som har lagt upp sexuella bilder på sig själva om vilka erfarenheter de har. Av dem anger 32,7 procent av tjejerna att de har dåliga erfarenheter jämfört med 4,4 procent bland killarna. Nästan varannan kille anger att de har bra erfarenheter jämfört med var fjärde tjej. Ungefär varannan tjej och kille anger att de har både bra och dåliga erfarenheter (tabell 1.1).

Tabell 1.1 Andel med erfarenheter av frivillig sexuell exponering, kön, 16–25 år. Procent

	Tjejer			Killar			Totalt		
	Bra	Dåliga	Både och	Bra	Dåliga	Både och	Bra	Dåliga	Både och
Vilka är dina erfarenheter av att lägga upp "sexiga" bilder av dig själv?	25,5	32,7	41,8	51,1	4,4	44,4	36,6	20,9	42,5

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Det går även att göra jämförelser mellan två åldersgrupper, 16–19 år och 20–25 år. I gruppen 16–19 år är det en högre andel (27,6 procent) som har angett att de har dåliga erfarenheter än i gruppen 20–25 år (18,3 procent). Däremot är det en högre andel (45,1 procent) av de äldre än av de yngre (37,9 procent) ungdomarna som angett att de har både bra och dåliga erfarenheter (tabell 1.2). En möjlig tolkning är att de äldre ungdomarna har mer erfarenhet av olika nätmiljöer och att de därför har blivit bättre på gränssättning.

Varför exponerar sig unga sexuellt på internet?

Hur kan man förklara att vissa unga väljer att exponera sig sexuellt på internet? Att få bekräftelse och stärka sitt självförtroende är en förklaring. Man kan använda positiv respons för att bearbeta ett dåligt självförtroende och olika kroppskomplex. Den sexuella exponeringen blir ett enkelt och snabbt sätt att få uppskattning. För att förstå

ungas önskan att exponera sig sexuellt bör man också sätta in dessa aktiviteter i ett sammanhang. Ungas sexuella exponering är ett exempel på hur man under ungdomstiden provar sig fram inom en mängd områden, också på det sexuella området. Internet ger den unika möjligheten att nå ut till många i skydd av den anonymitet som tekniken innebär.

Frivillig sexuell exponering

I de kvalitativa delstudierna i Se mig återkommer några teman när unga som exponerar sig sexuellt berättar om varför de gör det. En genomgående förklaring handlar om att man genom exponeringen kan stärka sin självkänsla genom att få bekräftelse. Det kan såväl handla om att förstärka och fylla på ett självförtroende som att använda den positiva responsen till att bearbeta ett dåligt självförtroende och olika kroppskomplex. Den sexuella exponeringen blir ett enkelt och snabbt sätt att få uppskattning för sin kropp.

Tabell 1.2 Andel med erfarenheter av frivillig sexuell exponering, 16–25 år. Procent

	16–19 år			20–25 år		
	Bra	Dåliga	Både och	Bra	Dåliga	Både och
Vilka är dina erfarenheter av det?	34,5	27,6	37,9	36,6	18,3	45,1

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

”Jag har lärt mig att leva med hur jag ser ut på ett bättre sätt, på ett positivt sätt. Jag är en stark, sexig kvinna, faktiskt. /... / Så absolut, det har stärkt min självkänsla, det tycker jag. Att ligga på topplistan, vinna tävlingar och så. Jo, det stärker.”

(Tjej, 18 år)
(Nigård 2009)

Det kan tyckas paradoxalt att personer som lider av dåligt självförtroende, bland annat för sin kropp, vill lämna ut sig på internet. Men eftersom resultatet av att lägga ut allt mer sexuella bilder kan ge positiv respons är det troligt att unga lockas till att göra mer utmanande bilder för att få den respons de eftersträvar, alltså positiva, självförtroendehöjande kommentarer om sina kroppar. Unga kan bortse från risken att få negativ respons då förhoppningen om positiva kommentarer och att bli bekräftad är starkare än risken för det motsatta.

Detta bekräftas av Moa Mannheimer, psykolog vid BUP Grinden i Stockholm, en mottagning med expertkunskap om behandling av barn och unga vid misstänkta eller bekräftade sexuella övergrepp. Mannheimer beskriver att flera av de personer som gått i gruppsamtal hos henne berättat hur de genom att lägga ut bilder på sig själv på nätet kunde stärka ett dåligt självförtroende eller nedstämdhet. Ju mer lättklädda bilder, desto fler komplimanger från besökarna på de webbplatser där bilderna figurerade (Ungdomsstyrelsen 2009b). Att lägga ut sexiga bilder på sig själv för allmän beskådan kan tyckas kräva mycket gott självförtroende, men flera studier visar att unga med erfarenhet av exponering har en betydligt sämre självbild än gruppen unga i övrigt.

”Jag får en kick av att få komplimanger. Jag tycker om att visa upp mig. Samtidigt så finns det en del av mig som tycker: ’Fan, vad ytlig du är!’ för att jag söker komplimanger och positiv respons.”

(Tjej, 20 år)
(Nigård 2009)

I Gäredals och Nathorst-Böös studie (2009) bland unga hbt-personer framhåller de intervjuade unga hur viktig användningen av bilder är, både för att få positiva erfarenheter och för att undvika negativa. Enligt författarna är det ingen överraskning att bilder är viktiga i användningen av internet, och att de har en viktig roll även i de ungas användning av internet i kärleks- och sexsamband. Dock slås de av hur väl genomtänkta många i studien tycks vara när de berättar om sin användning av bilder för att få önskade positiva upplevelser.

Bilder är viktiga för att visa vilka de själva är och för att väcka andras intresse. Att ha bilder på sig själv är ett sätt att visa sig själv och sitt liv. Bilderna är ofta det första som väcker intresse för en person och det som avgör om man ska initiera eller besvara en kontakt. Många påtalar det stora fokus som ligger på bilder som ett problem eftersom det uppfattas som ytligt. Dock resonerar de flesta som att det är mer eller mindre oundvikligt med fokus på bilder eftersom det är det första som noteras på en profil och att det är en av få möjligheter som finns för att skapa ett första intryck av en person via internet.

Ofrivillig exponering

Det är inte alltid personen eller personerna på bilderna själva valt att publicera bilderna på internet. Bilder kan användas på ett sätt som avsändaren inte själv har tänkt sig eller så har bilden tagits utan den drabbades vetskap, till exempel i skolan, på en fest eller på stranden. Den digitala tekniken möjliggör med lätthet denna typ av handlingar. Forskarna Nyberg och Svedmark Ikonomidis (2009) tar upp ämnet i sin studie bland unga bloggare. Bilder från solsemestern där någon bär badkläder, från gymnastikuppvisningen där någon bär gymnastikdräkt eller bilder på den nyligen inköpta tröjan med djup uringning, kan i ett annat sammanhang bedömas annorlunda. Med en betraktare som har tvivelaktiga syften kan det bli fråga om ofrivillig sexuell exponering.

Priebes och Svedins studie bland elever i gymnasieskolans år 3 visade på en skillnad mellan killar och tjejer, där andelen killar som uppger att de spridit bilder eller filmklipp av sexuell karaktär på någon annan utan dennes vetskap är 1,5 procent jämfört med 0,3 procent i gruppen tjejer. Grupperna är små så skillnader ska tolkas med försiktighet. I Ungdomsstyrelsens studie 2009 bland 16–25-åringar uppgav 2,4 procent att de hade fått *sexuella bilder eller filmklipp spridda mot sin vilja på internet*. Tre år senare uppger 3,1 procent detta (tabell 1.3).

Andelen unga som *själva* har erfarenhet av att *sprida en bild på någon annan utan dennes vetskap* var 2009 cirka 1 procent och ligger på samma nivå även 2012.

Det finns exempel på att bilder som lagts ut på mer ”oskyldiga” webbplatser har publicerats på pornografiska sidor utan att aktören själv varit medveten om eller godkänt det (Månsson & Söderlind 2004). När kontexten ändras kan en förhållandevis oskyldig bild få en annan innebörd. Det förekommer också att sexuellt material hamnar på populära ungdomswebbplatser som inte har en uttalad sexuell inriktning. Det förekommer att aktörer i porrbranschen annonserar på webbplatser där exponering genom bilder är i fokus.

”Jag har självklart bilder på mig själv och kompisarna när vi ligger på stranden och sånt men jag tycker inte riktigt att det är sexuell exponering eller risktagande på något sätt. Det jag tycker är fel är när folk lägger ut nakenbilder, push-up bilder eller BH och trosor såsom string eller bilder som på något vis kan få någon att se på det som upphetsande.”

(Tjej, 16 år)

(Nyberg & Ikonomidis Svedmark 2009)

Tabell 1.3 Andel unga med erfarenhet av olika sexuella inslag på internet, kön, 16–25 år, 2012. Procent

Har någon gång ...	Tjejer	Killar	Totalt
... fått "sexiga" bilder/filmklipp på sig själv spridda på nätet, så vitt denne vet?	3,0	2,1	3,1
... lagt ut "sexiga" bilder/filmklipp på någon annan utan att han/hon vetat om det?	0,2	1,7	1,0
... varit med om att en person på nätet försökt få mig att prata om sex eller skicka bilder/göra något framför webbkamera, när jag inte velat?	44,3	11,5	27,5

Källa: Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012.

Men oavsett om man har egna erfarenheter av ofrivillig exponering eller inte uttrycker de allra flesta i Nybergs och Ikonomidis Svedmarks (2009) studie av unga bloggare ändå en distans till det faktum att detta sker. Man upplever inte nödvändigtvis det som särskilt farligt eller irriterande om till exempel en bild hamnar i ett annat sammanhang än den var avsedd för. Ett sådant exempel är den unga kvinna vars pojkvän spred hennes egna och mycket privata bilder efter att förhållandet hade tagit slut. Initialt upplevde hon detta som en personlig katastrof men insåg senare att det inte fanns någonting hon kunde göra åt saken. Dessutom var hon medveten om vilken teknik hon hade vävt in i sitt kärleksliv.

Våren 2012 föreslog regeringen i en lagrådsremiss att ett nytt brott införs i brottsbalken

benämnt kränkande fotografering. Förslaget tar sikte på situationer där någon utan lov tar bilder på ett sätt som kränker den personliga integriteten, exempelvis att fotografera en redlöst berusad person på en fest eller någon som är utsatt för ett övergrepp. Enligt förslaget blir det även förbjudet att smygfotografera på toaletter och i omklädningsrum. Viss paparazzi-fotografering förbjuds också, det kan handla om situationer där fotografen är fysiskt påträngande eller tar bilder från utsidan och in i någons bostad.

Det straff som föreslås är böter eller fängelse i upp till två år. Det motsvarar straffen för exempelvis olovlig avlyssning och sexuellt ofredande. Lagrådet hade dock invändningar mot förslagets utformning. Hösten 2012 har regeringen ännu inte lämnat något skarpt lagförslag till riksdagen.

"Jag har självklart bilder på mig själv och kompisarna när vi ligger på stranden och sånt men jag tycker inte riktigt att det är sexuell exponering eller risktagande på något sätt."

foto: Colourbox.com

Tjejer utsätts oftare av oönskade propäer från okända medan killar i större utsträckning tillmötesgår önskemålen.

foto: Colourbox.com

Oönskade kontakter

I debatten kring ungas internetanvändning ges det ofta exempel på hur unga blir kontaktade av äldre män med sexuella avsikter. Hur vanligt förekommande är detta egentligen? Det är i princip omöjligt att svara på. Däremot kan man försöka kartlägga hur vanligt förekommande det är att unga upplever att någon annan har tagit kontakt i sexuellt syfte. Detta syfte kan ju vara mer eller mindre tydligt. En ”typisk groomare” är sällan öppen med sina intentioner initialt utan förmedlar helt andra avsikter.

I Ungdomsstyrelsens studie bland 16–25-åringar 2009 ställdes frågan om man hade varit med om att *någon på nätet försökt få dem att prata om sex eller skicka bilder med sexuellt innehåll när de själva inte har velat*. Detta uppgav drygt 30 procent att de hade varit med om. Inte oväntat var det betydligt vanligare bland tjejer där 49 procent hade sådana erfarenheter jämfört med 13 procent bland killarna. Denna typ av erfarenheter ligger i stort sätt på liknande nivåer 2012, även om en liten minskning kan skönjas bland såväl tjejer som killar, 44,3 respektive 11,5 procent (se tabell 1.3).

Även i Ungdomsstyrelsens studie bland elever i gymnasieskolans år 3 fick deltagarna svara på frågan om erfarenheter av ofrivilliga sexuella kontakter: *har en person under de senaste 12 månaderna, som du enbart kände via internet, bett dig att skicka sexuella bilder av dig?* Cirka 18 procent uppgav sådana erfarenheter. Att bli ombedd att skicka sexuellt material var betydligt vanligare i gruppen tjejer (23 procent) än i gruppen killar (12 procent). Eleverna fick också svara på frågan om *”en person, under de senaste 12 månaderna, som man enbart kände via internet, uppmanat till sex med honom eller henne”*. Av de som svarade hade sammanlagt 17 procent upplevt detta. Det var dock lika vanligt bland killar som bland tjejer.

Men innebär detta att unga som besvarar förfrågan också skickar bilder på sig själva eller tillmötesgår önskemål om sex? Nej, det innebär det inte. Det framgår av Se mig (Ungdomsstyrelsen 2009b) att av dem som fått en förfrågan om att skicka bilder på sig själva hade 17 procent gjort det och av dem som fått förfrågan om sex hade 19 procent också haft en sexuell relation med personen ifråga. Det kan ju tyckas som en relativt hög andel men denna grupp motsvarar endast 3 procent av samtliga elever i gymnasieskolans år 3. I båda fallen var det dock en majoritet av killar som besvarat förfrågningarna. Tjejer utsätts alltså oftare av oönskade propåer från okända med önskemål om sexuellt material eller om sex medan killar i större utsträckning tillmötesgår önskemålen.

Om risker

För de flesta unga innebär sexuella aktiviteter via interaktiva medier ett ömsesidigt deltagande. Att först träffa någon på internet och sedan möta personen offline och ha sex är inte nödvändigtvis en riskfylld handling. Relationer som skapas via nätdejting har just detta mönster. I debatten har dock ungas sexuella aktiviteter på internet i regel kommit att förknippas med risker. Den interaktiva teknikens möjligheter, som till exempel dagens smart phones erbjuder, är också en del av riskerna. Att på ett enkelt sätt kunna ta bilder, skicka bilder eller publicera filmer och chatta, kan göra det ännu svårare att sätta gränser eller göra en avvägning för vad som är ett riskfyllt beteende eller kunna förutse negativa konsekvenser.

I studien om unga bloggare (Nyberg & Ikonomidis Svedmark 2009) ges förklaringar till varför unga exponerar sig trots en till synes god kunskap om teknikens möjligheter och risker. Man kan tillfälligt uppleva en känsla av kontroll som en följd av teknikens utformning. Det är enkelt och kontexten är ofta visuellt tilltalande. Att befinna

sig i en miljö som upplevs som trygg och privat, att man behärskar och känner kontroll över det man gör, påverkar möjligen upplevelsen av teknikens spridningseffekter som mindre omfattande och globala.

”Jag tycker att de (vuxna) överdriver (riskerna) väldigt mycket. Man behöver ha en öppen dialog med sina barn, och också visa tillit till barnen och ungdomarna som träffar folk från nätet. För det är inte så illa. Jag har träffat väldigt många från nätet, och det har gått bra varenda gång.”

(Tjej, 16 år)

(Gäredal & Nathorst-Böös 2009)

Studierna visar dock att unga i regel är medvetna om de risker som finns på internet. De betraktar inte riskerna som något man passivt utsätts för utan något man lär sig att hantera på olika sätt. Unga upplever generellt inte att de lämnar ut sig eller exponerar sig på sätt som de själva inte önskar eller har kontroll över. Många är medvetna om att bilder och filmer kan kopieras och användas av andra personer för andra syften, samt i helt andra sammanhang än de som de själva har valt. Flera menar att man med tiden lär sig att hantera detta och att det därmed inte är något reellt problem.

Att publicera information, även detaljer om sig själv och sitt vardagsliv, upplevs som relativt självklart och inte som särskilt riskfyllt eller konstigt. Det är också tydligt att ungas och äldres uppfattningar om vad som betraktas som sexuellt utmanande eller riskfyllt går isär. Om den bild som ”vuxenvärlden” förmedlar av internet inte stämmer överens med ungas egna erfarenheter finns en fara att de inte tar till sig information om faktiska risker. Enligt Gäredal och Nathorst-Böös (2009) riskerar ett alltför dramatiserat fokus på faror att osynliggöra ungas kompetens att undvika eller hantera uppkomna problem.

Strategier

Att lämna ut privata uppgifter är ibland nödvändigt för att kunna utveckla ömsesidiga kontakter. Ungas strategier går alltså i vissa fall tvärtemot den vedertagna synen på vad som är säker respektive osäker användning av internet. De kontakter som knyts via internet följer i de allra flesta fall ett ganska traditionellt mönster för hur relationer skapas och byggs upp. Det finns inget som tyder på att det skulle vara vanligt att unga urskillningslöst får kontakt med tidigare okända och delger privat information eller bestämmer sig för att träffas. Det är ganska vanligt att man lämnar ut mejladresser och telefonnummer till personer som man enbart har träffat på internet. I skolundersökningen uppgav hälften av gymnasieeleverna att de under det senaste året lämnat sin mejladress till någon de enbart kände via internet och nästan var tredje uppgav att de hade lämnat sitt telefonnummer. Det är dock inte ovanligt att unga har flera olika mejladresser som används i olika sammanhang och faran med att lämna ut en mejladress, och på så sätt riskera att bli identifierad, bör därför inte överdrivas.

I Nigårds studie (2009) förekommer liknande strategier bland de unga som exponerar sig på olika webbsidor med mer sexuell profil. Den omfattar unga vuxna som väljer att exponera sig på webbsidor med en uttalat sexuell inriktning och som beskriver hur de själva resonerar kring sina handlingar och sitt välbefinnande. En ”säkerhetsstrategi” som många av dessa unga använder sig av är vad Nigård benämner *gränssättning*.

Till exempel kan de välja att begränsa exponeringen till delar av sina presentationer som enbart medlemmar har tillgång till. Exponeringen sker alltså inte öppet för vem som helst, utan för de medlemmar som visar att de har ett specifikt intresse. Det sociala sammanhanget och överenskommelsen mellan aktör och betraktare gör att den sexuella exponeringen inte uppfattas som något avvikande så länge den sker i ett ”överenskommet” sammanhang. Denna strategi riskerar dock att endast ha en skenbar effekt, då bilder med lätthet kan spridas från medlemmar till fora utanför den aktuella webbplatsen

På internet är det i regel enkelt att utge sig för att vara någon man inte är. Unga har ofta utvecklat strategier för att genomskåda äldre personer som uppger sig vara unga. Genom att i dialogen ställa frågor, till exempel om skönhetsprodukter, aktuell musik, filmer och dokusåpor som få äldre män antas ha djupare insikt i kan de avslöja om den de har kontakt med är den som den utger sig för att vara (Ungdomsstyrelsen 2009b).

Att inte kunna vara helt säker på vem det är man pratar med och om personer ljuger om sin identitet är något som kommer upp vid samtliga intervjuer som ingår i Gäredals och Nathorst-Böös studie (2009) bland unga hbt-personer. Det är dock en risk som det finns en stor medvetenhet om. Men myntet har två sidor. Medvetenhet om att inte vara säker på motpartens identitet drabbar också dem själva då de vill undvika att själva misstänkliggöras för att inte vara den som de utger sig för att vara.

Ungas strategier går i vissa fall tvärtemot den vedertagna synen på vad som är säker respektive osäker användning av internet.

foto: Colourbox.com

Att använda webbkamera för att bli säker på att den person som man har kontakt med verkligen är den som den utger sig för att vara är vanligt. Många gånger känns webbkamera ännu mer identitetsbekräftande än bilder eftersom man där samtidigt kan få både bild- och röstbevis på att det verkligen är personen man pratar med. Detta är speciellt intresseväckande eftersom det ofta kommuniceras till unga att användning av webbkamera kan vara en säkerhetsrisk. För många är det istället en bekräftelse på den andres uppriktighet.

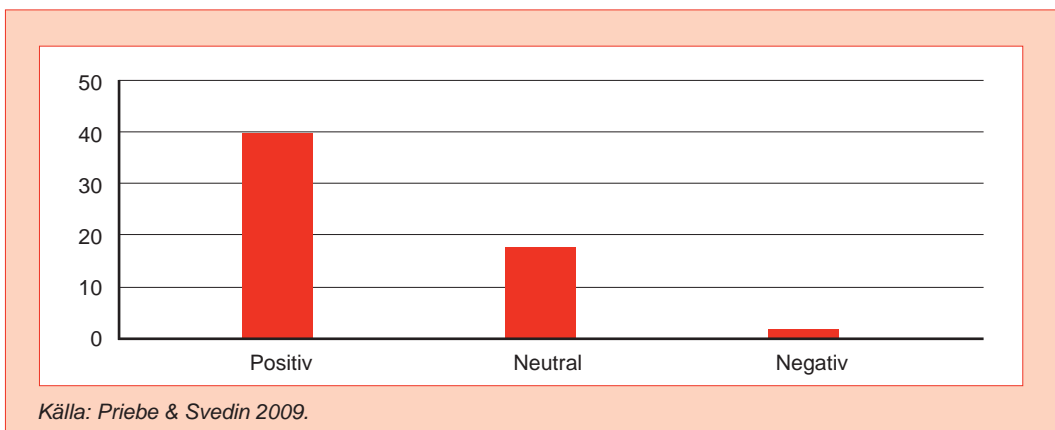
En ofta återkommande uppmaning till internetanvändare är att vara sparsam med privat information. I ungas strategier framkommer dock en ambivalens i om de ska behålla anonymiteten på internet. Dels vill de kunna känna sig fria att uttrycka sig, i text eller bild, utan att riskera att till exempel den egna familjen ska få vetskap. Dels menar unga att de genom att vara öppna med namn och bilder i kommunikation med andra visar att de menar allvar och inte har dolda avsikter. Öppenheten blir istället en form av strategi för att inte fastna i motpartens ”säkerhetsfilter”. Man försöker undvika att misstänkliggöras eftersom anonymiteten kan uppfattas som att man har något att dölja. Strategierna handlar i dessa fall såväl om hur man ska få kontakt med och väcka intresse hos personer som man är intresserad av, som om hur man undviker eller avstyr ointressanta eller obehagliga kontakter. Strategierna för att säkra identiteten på den man har kontakt med liknar vid dessa tillfällen de som man har vid nya kontakter utanför internet, med ett gradvis närmande till den andre personen.

Möten utanför internet

Inte sällan uppmanas unga att inte stämma träff med tidigare okända de fått kontakt med på internet, åtminstone inte utan att ta med en kompis. Men är det realistiskt att hävda att man inte får använda internet för att skapa nya kontakter?

Mer än hälften, 57 procent, av eleverna i gymnasieskolans år 3 hade stämt träff med en ny ”internetkontakt” utanför internet. Killar hade gjort detta i något större utsträckning även om skillnaderna var relativt små. Av dessa hade 40 procent positiva upplevelser från första mötet, det hade varit ”roligt”. Arton procent hade haft en eller flera första träffar som de upplevt som ”*inget särskilt, vi träffades bara*”, medan 1,4 procent uppgav att de hade haft en eller flera första träffar som varit ”*trista eller misslyckade*”³.

Av eleverna hade cirka 12 procent fått kontakt med någon tidigare okänd på internet under det senaste året och också träffat vederbörande offline och då också haft sex. Även i detta fall var det en större andel killar med sådan erfarenhet. Killarna hade i högre grad träffat någon som var yngre eller jämnårig medan tjejerna i högre grad träffat någon som var jämnårig eller äldre. Det var relativt ovanligt att den som eleven träffat var mer än fem år äldre. Ungefär en tredjedel av eleverna hade under de senaste 12 föregående månaderna, en eller flera gånger, haft sex offline med någon de först hade lärt känna på internet. Detta var vanligare bland killar (56 procent) än bland tjejer (19 procent).

Figur 1.2 Andel med erfarenhet av möten med internetrelaterade kontakter. Elever i gymnasiets år 3, 2009. Procent.

”Man borde prata så att man vet att chansen [att råka illa ut] finns. Jag känner en som skulle träffa en kille och åka hem till den andra och när han kommer dit blir han våldtagen. Då var han tretton. /... / Man borde ha det i baktankarna att man ska vara säker, så att [man] liksom inte bara pratar med nån i ett par dar och så ska man träffas och åker iväg 30 mil nånstans, bara hux flux sådär. Då kan vad fan som helst hända.”

(Tjej, 15 år)

(Gärdal & Nathorst-Böös 2009)

Några frågor i Priebe och Svedins studie bland elever i gymnasieskolans år 3 handlade om möten på internet som sedan resulterat i problematiska möten. Knappt 3 procent uppgav att hade träffat någon utanför internet som de först fått kontakt med via internet, och att personen eller personerna de mött försökte övertala dem att ha sex mot deras vilja. Det var vanligare att killar hade upplevt detta jämfört med tjejer. Vidare uppgav 2,5 procent att den eller de som de hade mött pressat eller tvingat dem till sex och 2 procent uppgav att den eller de som de hade mött hade gett dem pengar eller gåvor för att ha sex med dem.

Det finns en gråzon mellan frivillig sexualitet och sex i utbyte mot någon form av ersättning.

foto: Colourbox.com

Sexuell exploatering

Sex mot ersättning väcker starka känslor och ämnet är komplext att belysa. Det är i mångt och mycket fortfarande tabubelagt, känsligt att uttala sig om och skamligt att berätta om. Fram till för några år sedan fanns det relativt få studier om unga som tar emot ersättning för sex. De flesta av de tidigare undersökningarna har fokuserat på vuxna prostituerade, framförallt på kvinnor (SOU 2004:71).

Det finns en gråzon mellan frivillig sexualitet och sex i utbyte mot någon form av ersättning. Ersättning i det här fallet är ett förhållandevis vitt begrepp. Men det handlar om att ersättning är en förutsättning för den sexuella handlingen, ingen ersättning – inget sex. Men det kan vara ganska diffusa resonemang som föregår handlingen. Även om pengar framstår som den vanligaste formen av ersättning kan det vara saker som kontantkort till mobiltelefonen, alkohol eller droger, tak över huvudet eller acceptans i gruppen.

I studierna utgår vi från ungas eget ställningstagande till frågan om erfarenheter av *ersättning för sex*. Begreppet ersättning för sex är ett försök till breddning av det som traditionellt har förknippats med prostitution. För många innefattar sannolikt det traditionella prostitutionsbegreppet fortfarande inte killar och tjejer i yngre tonåren som hemma i pojk- eller flickrummet till exempel tar av sig kläderna och visar sig i webbkameran och för det får mobilkontot laddat med några hundra kronor.

Om att erbjuda sex

Priebes och Svedins studie från 2004 bland elever i gymnasieskolans år 3, *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter* (Priebe & Svedin 2004), fick ett stort medialt genomslag. Inte minst resultatet att 1,4 procent av eleverna uppgav att de någon gång tagit emot ersättning för sexuella tjänster blev särskilt uppmärksammat. Det faktum att det var en större andel bland killar än bland tjejer, 1,8 jämfört med 1,0 procent, väckte en del funderingar.

I samband med Ungdomsstyrelsens rapport upprepades studien av Priebe och Svedin. När resultaten 2009 publicerades i *Se mig* (Ungdomsstyrelsen 2009b) visade det sig att andelen som denna gång uppgett att de hade erfarenheter av sex mot ersättning var 1,5 procent, alltså en förändring med 0,1 procentenhet. Det är dock svårt att tala om en egentlig ökning, 0,1 procentenhet är en mycket liten skillnad och först efter fler undersökningar kan man med säkerhet säga om det rör sig om en trend eller inte.

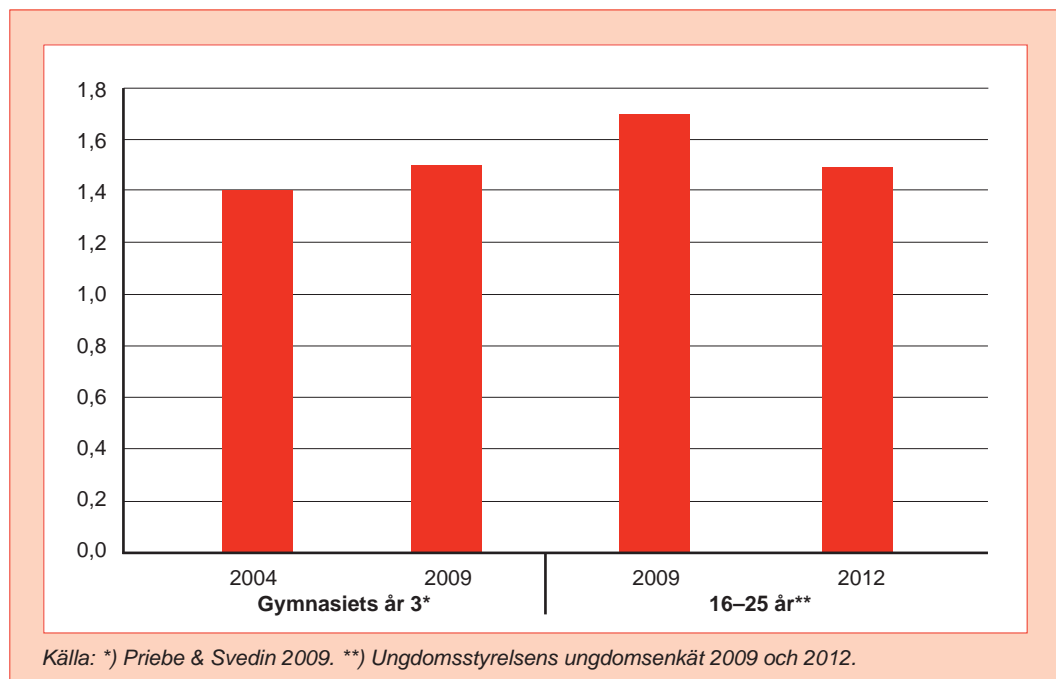
Även fördelningen mellan killar och tjejer var relativt lika den tidigare studiens resultat. Andelen killar som uppgett erfarenheter av sex mot ersättning var denna gång 1,7 procent och andelen bland tjejer var 1,2 procent. Fortfarande en övervikt i gruppen killar, även om skillnaderna mellan könen ser ut att ha minskat något. Andelen unga som sålt sex fler än fem gånger var 0,3 procent, vilket ska jämföras med 0,4 procent i 2004 års undersökning. Inget tyder alltså på att andelen ungdomar som fått ersättning för sex ökade under denna femårsperiod.

Den andra riksrepresentativa studien, som också presenteras i sin helhet i rapporten *Se mig* (Ungdomsstyrelsens 2009b), är Ungdomsstyrelsens enkät riktad till unga i åldern 16–25 år. I denna framkom att 1,7 procent, bland såväl tjejer som killar, hade erfarenhet av sex mot ersättning. Siffran 1,7 procent i gruppen 16–25 år motsvarar cirka 20 000 individer, vilket är viktigt att ha med sig. Tre år senare, i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012, uppgav 1,5 procent att de hade egna erfarenheter av att ha fått ersättning för sex. En liten minskning⁴ men för att säkerställa en nedåtgående trend krävs fler undersökningar.

Skillnaden bland könen var däremot förändrad 2012. Bland tjejerna uppgav 0,8 procent att de fått ersättning för sex men i gruppen killar var andelen 2,1 procent.

Priebes och Svedins studier 2004 och 2009 samt Ungdomsstyrelsens studier 2009 och 2012 är fyra i förhållande till varandra oberoende studier som genomförts på olika sätt (datainsamling i skolklasser kontra postenkäter till hemmet och telefonintervjuer) och med delvis olika åldersgrupper (elever i gymnasiets år 3 kontra unga i åldern 16–25 år), men som trots detta kommer de fyra undersökningarna fram till väldigt snarlika resultat, mellan 1,4 – 1,7 procent, för hur stor andel unga som uppger att de fått ersättning för sex.

Våren 2010 publicerade Länsstyrelsen i Västernorrland rapporten *Kännedom om prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Västernorrlands och Jämtlands län 2009* (Länsstyrelsen i Västernorrland 2010), där bland annat en enkätundersökning bland elever i årskurs 9

Figur 2.1 Andel med erfarenhet av att erbjuda sex mot ersättning, gymnasiets år 3 samt 16–25 år, 2009 och 2012. Procent.

presenteras. Denna enkätundersökning visade att 1,7 procent av eleverna, vid ett eller flera tillfällen, hade utfört en sexuell tjänst mot någon form av ersättning. Ytterligare ett exempel från senare år är en studie bland elever i gymnasieskolans år 3 som Luppen kunskapscentrum vid Hälsouniversitetet i Jönköping genomförde 2008 kring ungas attityder och beteende när det gäller att köpa och sälja sex (Näslund, Ahlgren & Rosander 2009). Studien visade att 1,9 procent i den undersökta gruppen hade egna erfarenheter av sex mot ersättning.

Om att ge ersättning för sex

Utan efterfrågan torde det inte finnas någon tillgång. Det är givetvis svårt att få en fullständig bild av omfattningen av de som erbjuder och de som accepterar erbjudandena om sexuella tjänster. Sedan 1999 är det dessutom ett lagbrott att tillskansa sig sex mot någon form av ersättning.

Att internet skapat en ytterligare arena för kontakter mellan dessa parter är dock välkänt. Internet har förändrat mönstret för kontakter mellan den som erbjuder sexuella tjänster och den som efterfrågar sådana. Mellan 2004 och 2009 mer än tredubblades kontakterna via internet (Priebe & Svedin 2009).

I Se mig har ”köparna” belysts utifrån framförallt två perspektiv. Dels egna erfarenheter av att erbjuda ersättning, dels vem man har fått ersättning av. I Ungdomsstyrelsens undersökning 2012 bland 16–25-åringar uppgav 1,7 procent att de hade erfarenheter av att själva ha gett någon form av ersättning i utbyte mot sex. Killar utgjorde i princip hela gruppen. Det var 2,8 procent bland killarna som svarade jakande på frågan om egna erfarenheter av att ge ersättning för sex och bland tjejerna var det 0,4 procent. Dessa resultat ligger på samma nivå som vid Ungdomsstyrelsens ungdomsundersökning 2009.

I Ungdomsstyrelsens studie bland elever i gymnasieskolans år 3, uppgav majoriteten av tjejerna som sa sig ha fått ersättning för sex att de fått denna ersättning från män. Hela 88 procent uppgav att köparen varit en man, 10 procent uppgav att det varit en kvinna och övriga 2 procent hade erfarenhet av ersättning från såväl män som kvinnor. Scenariot var det omvända bland de killar som uppgav erfarenheter av ersättning för sex, men proportionerna var annorlunda med en mer jämn fördelning av manliga och kvinnliga köpare.

Såväl tjejer som killar uppgav också att cirka 50 procent av köparna varit personer under 26 år. Att köpa sex betyder inte att man betalt i reda pengar. Man har värderat ett sexuellt ”umgänge” och varit beredd att göra någon form av eftergift för att få det och utan att dra några paralleller till prostitution. Övergången mellan en sexualitet som bör präglas av ömsesidig omtanke om den andre och byte eller köp av sexuella tjänster kan vara glidande. Inte sällan handlar det om otydliga transaktioner, till exempel att den som ”erbjudit” sex får bo över hos köparen eller får en present (Abelsson & Hulusjö 2008).

Övergriper bland unga

Att unga blir utsatta för sexuella övergrepp av jämnåriga är inget ovanligt. Detta har bland annat visats i en doktorsavhandling kring självrapporterade sexuella övergrepp under barndom och ungdomsår (Priebe 2009). Andelen som uppger att de utsatts för övergrepp av en jämnårig (± 5 år) ökade dessutom mellan 2004 och 2009.

Bilden av övergrepp eller sexuella överenskomelser mellan jämnåriga överensstämmer också med Brottsförebyggande rådets rapport *Vuxnas sexuella kontakter med barn via internet* (Brottsförebyggande rådet 2007). I Brottsförebyggande rådets rapport presenteras bland annat en genom-

Nästan hälften av de identifierade gärningsmännen var unga 18–24 år.

Bara 8 procent av gärningsmännen var äldre än 45 år. Gemensamt för

samtliga misstänkta gärningsmän var att de var män.

foto: Colourbox.com

gång av 315 polisanmälningar om sexualbrott mot personer under 18 år från 14 av Sveriges 21 polismyndigheter (inklusive landets tre storstads-län). Gemensamt för de 315 anmälningarna är att det i anmälan har angetts att internet spelat en roll i kontakten mellan den misstänkte gärningsman- nen och målsägande. Genomgången visade att gärningsmannen i 13 procent av fallen var under 18 år, det vill säga själv ett barn, 30 procent var i åldern 18–24 år. Nästan hälften av de identifierade gärningsmännen var alltså unga. Bara 8 procent av gärningsmännen var äldre än 45 år. Gemen- samt för samtliga misstänkta gärningsmän var att de var män. Detta visar att bilden av en äldre förövare och ett yngre offer behöver revideras.

Attityder till exponering och sex mot ersättning

Mellan 2004 och 2009 ökade andelen med positiva attityder till olika former av sex mot ersättning något bland elever i gymnasieskolans år 3 (Priebe & Svedin 2009). Generellt framstår det som att attityden till att själv erbjuda sex är mer positiv än till att själv erbjuda ersättning för sex. Likaså är acceptansen för att andra har sex mot ersättning betydligt större än föreställningen att man själv skulle komma att ha det. Det finns könsmissiga skillnader i attityden till sex mot ersättning. Killar är generellt mer positiva än tjejer.

Unga i åldern 16–25 år som lagt ut sexuellt utmanande material, såväl på sig själva som på andra utan deras vetskap, har enligt Se mig en mer tillåtande inställning till sex mot ersättning och har i större utsträckning själva tagit emot ersätt- ning för sexuella tjänster än unga som inte lagt ut sådana bilder. Enligt ungdomsundersökningen

2012 tycker 21,9 procent av unga i åldern 16–25 år att det är okej att andra har sex mot ersättning och enligt tabell 1.1 har många unga positiva erfarenheter av att lägga ut sexiga bilder på sig själv.

De enheter Ungdomsstyrelsen kommit i kontakt med (prostitutionsenheterna i Malmö, Göteborg och Stockholm samt ett tiotal socialtjänstenheter) säger att de bland unga iakttagit en mer liberal syn på att sälja sex eller erbjuda sex i utbyte mot någon form av ersättning. Men detta är något som lyfts fram i samband med en generellt förändrad attityd i samhället och som inte enbart omfattar unga människor. En genomgående hypotes är att det kan vara en följd av en ökad exponering av och tillgänglighet till sex och pornografi genom medierna, där förutom internet även teve och press spelat en stor roll.

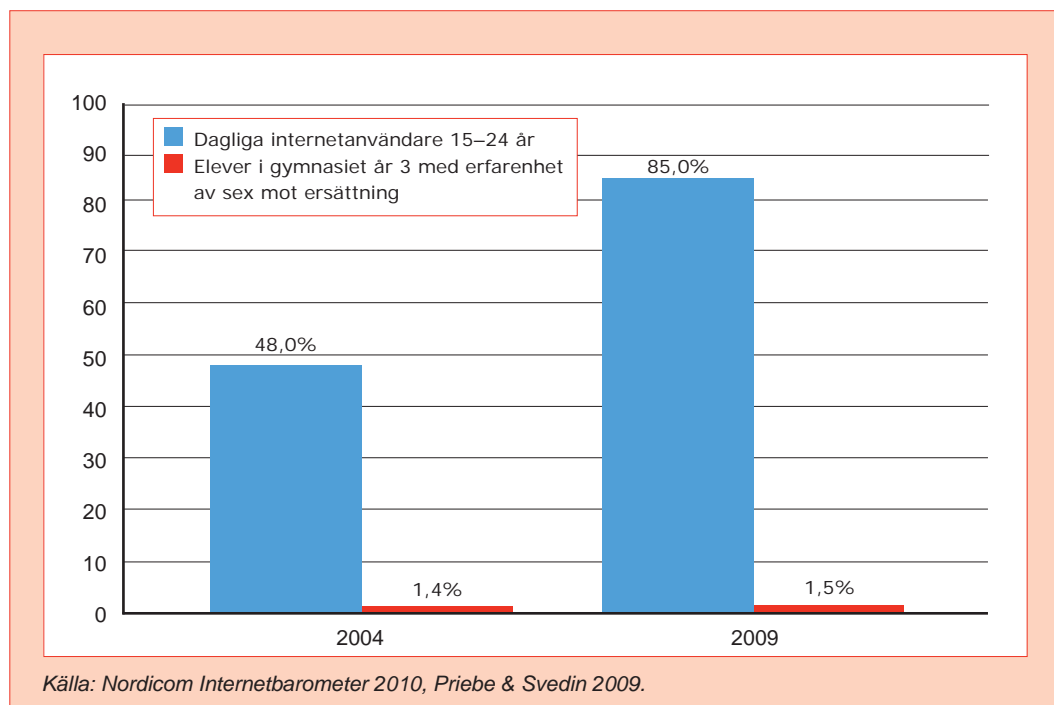
Flera rapporter har gjort antaganden om att internet inneburit en förändrad syn på sex och sexuella relationer (Olsson 2007, Johansson & Turesson 2006, Socialstyrelsen 2004, 2008). Även prostitutionsenheterna sluter sig till dessa antaganden, att internet inneburit att trösklarna för sexköp sänkts och att detta har lett till att sam- mansättningen av gruppen som ägnar sig åt köp av sexuella tjänster har förändrats. Internet har blivit en ”spelplan” där man kan tänja på gränser och laborera med olika identiteter. Genom att befinna sig i internetmiljö kan det antas att man påverkas av en ”normalisering” och gradvis flyt- tar fram gränsen och i förlängningen tar steget in i prostitutionsliknande verksamhet.

Teknikens roll

Det finns inga kända representativa studier om unga och prostitution i Sverige före 2004 så det är svårt att säga vilken betydelse internet egentligen har haft. Från 2004 till 2009 ökade internetanvändningen dramatiskt och andelen dagliga internetanvändare ökade från 48 till 85 procent (Nordicom 2010). Därefter fortsätter internetanvändandet att öka, och rapporten *Svenskarna och internet* (Findahl 2012) pekar på att 15–25-åringarna ökat sitt dagliga internetanvändande till drygt 90 procent. Däremot vet vi att antalet unga som prostituerar sig via nätet varit tämligen stabilt sedan 2004, trots att internetan-

vändningen ökat dramatiskt. Det finns heller inget som tyder på att unga som spenderar mycket tid på internet, i större utsträckning än de som inte gör det, har erbjudit eller blivit erbjudna sex mot ersättning. Faktorer utanför internet verkar spela en större roll för det egna agerandet.

Som vi ser har utvecklingen av internet, mätt som tillgång till bredband i hemmet, genomgått en påtaglig förändring under de fem år som mätningarna avser. Samtidigt har andelen unga, mätt bland elever i gymnasieskolans år 3, som uppger erfarenheter av sex mot ersättning i princip varit oförändrad. Det råder dock ingen tvekan om att

Figur 3.1 Andel dagliga internetanvändare 15–24 år samt elever i gymnasiet år 3 med erfarenhet av sex mot ersättning, 2004 och 2009. Procent.

Tekniken finns och används för att skapa kontakter mellan köpare och säljare men den är inte orsaken till att unga säljer sex.

foto: Colourbox.com

internet är den viktigaste arenan för exponering och för kontakter mellan köpare och säljare. Det finns dock inget som tyder på att internet i sig bidrar till att unga i större utsträckning verkligen erbjuder sex mot ersättning. Tekniken finns och används för att skapa kontakter mellan köpare och säljare men den är inte orsaken till att unga säljer sex.

Den upplevda hälsan är betydligt sämre bland dem som uppger att de exponerat sig på internet jämfört med bland övriga.

foto: Colourbox.com

Vilka talar vi om?

Vilka är det som har erfarenheter av sexuell exponering och exploatering? Det finns ett antal karakteristika som utmärker gruppen unga med dessa erfarenheter.

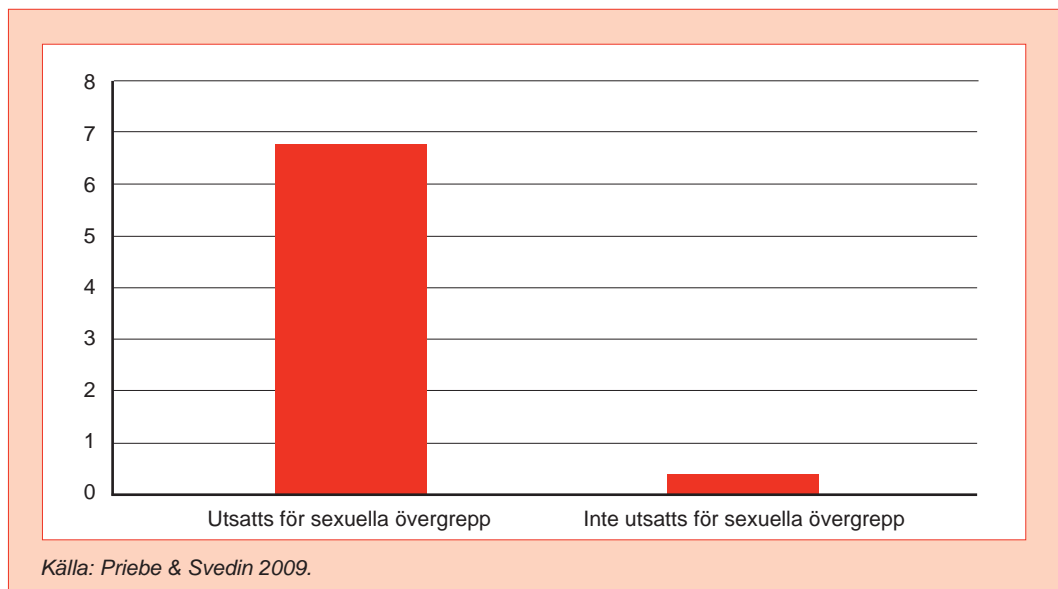
Sämre livsvillkor

Den upplevda hälsan är betydligt sämre bland dem som uppger att de exponerat sig på internet jämfört med bland övriga. Om vi tittar på den mindre grupp som uppgett erfarenheter av sex mot ersättning blir hälsosituationen än sämre. Samma mönster visar sig vid upplevelse av omsorg från föräldrar, våld i familjen, alkohol- och drogkonsumtion, ekonomisk situation, sociala relationer, trivsel i skolan eller med vänner samt den egna självbilden. Unga med erfarenhet av sex mot ersättning lever också ett betydligt mer sexualiserat liv med tidigare sexualdebut, intensivare

sexualliv med fler partner, större erfarenhet av olika sexuella aktiviteter som porrkonsumtion samt uppvisar i större utsträckning sexuella förövarbeteenden som sexuella övergrepp mot andra.

Denna beskrivning av karakteristika för gruppen unga med erfarenhet av sex mot ersättning stämmer väl överens med vad Lindholm lyfter i sin genomgång av alla tingsrättsdomar mellan 2002 och 2010 där målsäganden var barn i åldern 13–17 år (Brottsförebyggande rådet 2011).

Det finns ett starkt samband mellan erfarenheter av sex mot ersättning och att ha blivit utsatt för sexuella övergrepp under uppväxten (Priebe & Svedin 2009). Av de elever i gymnasieskolans år 3 som uppgav att de någon gång tagit emot ersättning för sex hade 78 procent tidigare utsatts för sexuella övergrepp. Detta innebär att av dem som utsatts för någon form av sexuellt övergrepp har 6,9 procent också sålt sex, jämfört

Figur 3.2 Andel med erfarenhet av att erbjuda sex mot ersättning. Elever i gymnasiet år 3, 2009. Procent.

med 0,4 procent av de ungdomar som inte utsatts för sexuella övergrepp. Det var alltså 18 gånger vanligare bland dem som utsatts för sexuella övergrepp att de även erbjuder sex mot ersättning. I 80 procent av fallen hade övergreppet (det första om flera förekommit) skett samma år eller tidigare än debuttillfället då ersättning utgått för sex i någon form.

Svårt med gränser

Även om unga tenderar att vara väl medvetna om teknikens möjligheter finns det trots allt unga som av olika anledningar inte lyckas hantera farorna utan hamnar i olika former av sexuell exponering och exploatering.

Gränssättning är som nämnts en av de strategier som unga använder för att hantera risker på internet och följaktligen har de allra flesta unga som varit med om negativa erfarenheter på internet svårt att sätta gränser. Detta gäller inte bara på internet utan generellt. Svårigheterna att sätta gränser hänger också ofta ihop med låg självkänsla och bekräftelsebehov. Var dessa gränser går är naturligtvis individuellt. Enligt Mannheimer, psykolog på BUP Grinden, kan problem med att säga nej förekomma i en mängd olika situationer. Det kan till exempel handla om att man inte vill göra den person som man efter kontakt på internet ska träffa offline besviken genom att neka denne sex, trots att man egentligen inte vill, till att man efter tjat, komplimanger och kanske någon form av ersättning går med på att visa upp sin kropp på internet.

I studien *"Online är jag någon annan ..."* *Unga kvinnor med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster online* (Jonsson & Svedin 2012) framkommer att under perioder av större psykisk ohälsa förändras användningen av internet. Informanterna beskrev att de i större utsträckning var ute på "dåliga" sidor, exempelvis självskade-

sajter, ätstörningssajter och sexsajter. Flera var även mer aktiva på bloggar som för dem blev ett sätt att kanalisera sina känslor. Att vara aktiv på internet var för många ett alternativ till att prata med till exempel en förälder, kompis eller kurator. Den studerade gruppen beskriver hur den tekniska utvecklingen av mobiltelefoner, som gör tillgången till internet mer flexibel, försvårat tillvaron för dem. Informanterna uppgav att de mer eller mindre ständigt var online, vilket kräver en ständig gränsdragning av den enskilde (Jonsson & Svedin 2012).

Den grupp som uppgett att de tar emot ersättning för sex utmärker sig genom att i större utsträckning visa ett utagerande, prövande och gränsöverskridande beteende samt en påtagligt ökad förekomst av rökning, alkoholkonsumtion och olika regelbrott som stölder, inbrott och missbruk (Priebe & Svedin 2004, 2009).

Bland unga som farit illa i internetrelaterade aktiviteter framkommer också drag av problem med sociala kontakter. De kan ha få eller inga nära vänner och känna sig ensamma. Möjligheten till uppskattning och känsla av sammanhang kan då finnas på internet. Det finns även ofta problem i relationen till den övriga familjen med brister i kontakten och kommunikationen. Bland unga som säljer sex finns en grupp som använder sex som ett själskadebeteende. Destruktiv sex blir ett sätt att dämpa ångesten. För att hitta sex som var ångestdämpande sökte olika informanter efter olika typer av köpare. Slående var att det var de mest våldsamma männen som de unga träffade mest. Gradvis kunde de söka efter mer och mer våldsamt sex för att det skulle ge effekt och därmed dämpa ångesten (Jonsson & Svedin 2012).

Unga homo- och bisexuella samt unga transpersoner

I uppdraget att kartlägga ungas attityder till och erfarenheter av sexuell exponering och exploatering fanns det också ett uttryckligt önskemål om att belysa unga homo- och bisexuellas samt unga transpersoners villkor. Tidigare utredningar har visat att unga hbt-personers hälso- och livssituation är betydligt sämre än unga heterosexuellas situation (Ungdomsstyrelsen 2007). Senare utredningar bekräftar att många unga homosexuella, bisexuella och transpersoner upplever osynliggörande, öppen diskriminering och kränkningar. De utsätts för mobbning, hot om våld och våld, vilket påverkar hälsan negativt (Ungdomsstyrelsen 2010).

Vilka erfarenheter har då unga hbt-personer av internet när det gäller sexuella kontakter och sexuell utsatthet? Ur ett socialt perspektiv verkar internet ha särskilt stor betydelse för dessa unga att söka information eller att komma i kontakt med andra. Gäredal och Nathorst-Böös (2009) beskriver att det inte är ovanligt att unga hbt-personer upplever sig vara ensamma och oförstådda och att de inte får socialt stöd. Internet är ett effektivt sätt att söka information om hbtq-frågor och hbtq-organisationer och ett lättare och säkrare sätt att komma i kontakt med andra hbtq-personer. För unga hbtq-personer erbjuder internet ett sammanhang där heteronormen inte är självklar.

”Då var det ett stöd att man kunde gå in på nätet och se att man här finns ju alla sorters homo- och bisexuella och transsexuella tjejer och det finns nog alltid nån som man kan identifiera sig med. Man kunde liksom ventilera tankar och så och då var det ju ett jättestort stöd absolut.”

(Tjej, 21 år)

(Gäredal & Nathorst-Böös 2009)

För de unga hbt-personerna i Gäredals och Nathorst-Böös studie fyller användandet av internet en viktig roll i kärleks- och sexuella sammanhang. De berättar om hur internet används för att komma i kontakt med andra unga hbt-personer, för att komma underfund med vad de själva tänder på genom konsumtion av pornografi eller annat erotiskt material eller för att hitta information om hbt-frågor som man saknar i till exempel skolans sex- och samlevnadsundervisning. Internet erbjuder sammanhang där man kan flirta utan att vara rädd för negativa konsekvenser och, kanske viktigast av allt, en känsla av att inte vara ensam.

Internet tenderar också att i större utsträckning användas för sexuella syften bland unga hbt-personer än bland unga som uppgett en heterosexuell läggning. År 2009 uppgav 18,6 procent unga med en icke-heterosexuell läggning i gruppen 16–25-åringar att de lagt upp sexuellt material på internet jämfört med 7,0 procent bland unga som uppgav en heterosexuell läggning. En tredjedel, 32,5 procent, unga hbt-personer uppgav att de fått kontakt med en tidigare okänd person på internet och sedan träffat denne för sex jämfört med 18,9 procent av de unga som uppgav en heterosexuell läggning.

Att skapa kontakt på internet är i sig inte något dåligt men det är ett faktum att unga homo- och bisexuella personer i större utsträckning än övriga unga råkar illa ut i samband med sådana möten (Priebe & Svedin 2009). Andelen icke-heterosexuella 16–25-åringar som 2009 uppgav egna erfarenheter av att ha tagit emot ersättning för sex var 6,0 procent jämfört med 1,1 procent bland unga som uppgett en heterosexuell läggning. Tre år senare är andelarna för icke heterosexuella 6,4 procent jämfört med 1,0 procent bland unga med heterosexuell läggning.

Exponeringen av utmanande material på internet idag handlar till viss del om ungas utforskande av identitet och sexualitet och är en naturlig utvecklingsfas på vägen mot att bli vuxen.

foto: Colourbox.com

Hur kan vi förebygga?

Internet har sedan genombrottet på 1990-talet kommit att spela en allt viktigare roll i människors liv, och inte minst för unga människor är internet idag en integrerad och helt naturlig del av vardagen. ”Ny teknik” är inte ny om den varit ett naturligt inslag i vardagen under hela ditt liv. Att dela med sig av privata bilder är för många en självklar del i kontakten med andra och ett sätt att visa vem man är. Internet handlar mycket om bilder och utvecklingen av intresset för bildhantering och de tekniska möjligheterna går hand i hand. Den ökande användningen av internet har dock inte lett till att en större andel unga människor lägger ut sexiga bilder av sig själva, utan vi har i stället sett en minskning. Exponeringen av utmanande material på internet idag handlar till viss del om ungas utforskande av identitet och sexualitet och är en naturlig utvecklingsfas på vägen mot att bli vuxen (Nyberg & Ikonomidis Svedmark 2009).

Ungas utforskande av sin sexualitet kan för vissa vuxna bli extra oroväckande för att det sker på internet, men för många unga är internet en ovärderlig källa för den sexuella utvecklingen och för att skapa sexuella kontakter. Internet har blivit en allt större arena för kommunikation på gott och ont. Genom internet skapas och upprätthålls sociala kontakter, information söks och sprids och privata filer och dokument delas mellan användarna. Unga bloggar och är aktiva i olika sociala forum där bilder är en viktig del av kommunikationen.

I de olika delstudierna som finns i rapporten *Se mig – unga om sex och internet* återkommer bilden av att unga upplever att deras egen och vuxenvärldens syn på internet och vad som upplevs som sexuellt utmanande skiljer sig åt. Enligt unga är äldres upplevelser av riskerna på internet överdrivna (Ungdomsstyrelsen 2009b). Ungas internetanvändande och deras sexuella aktiviteter kan vara främmande och oroande för vuxenvärlden. På internet testas gränser och roller i de flesta fall utan att någon råkar illa ut, men i en del fall leder det till att unga utsätts för en ofrivillig sexuell exponering eller blir utsatta för kränkningar och övergrepp som sätter spår för livet. Det är viktigt att den oro över ungas internetanvändande som finns hos vissa vuxna inte inskränker ungas integritet utan leder till att de vuxna i stället erövrar behövlig kunskap för att bemöta, stötta och hjälpa unga när det behövs.

Då unga inte känner igen sig i ”vuxenvärldens” bild av internet (medier, opinionsbildning, offentliga instanser etcetera) kan det också finnas risk för att de inte tar till sig den information som faktiskt kan vara relevant. Risken är också påtaglig att de känner en starkare egen skuld om något obehagligt skulle hända på internet. I beskrivningen av unga som utsatts på internet blir det tydligt att de flesta av dem även har andra problem utanför nätet. Internet är inte en isolerad företeelse, utan snarare en kanal där sociala relationer och kontakter kan se annorlunda ut, men där det mesta är snarlikt världen ”offline”.

Vilka unga bör vi uppmärksamma?

Det mönster som framträder är att många unga som har en problematisk livssituation frivilligt exponerar sig på internet genom att till exempel lägga ut sexuella bilder av sig själva, utsätta sig för problematiska träffar efter kontakter över internet eller ha sex mot ersättning. De mår sämre, har lägre självkänsla, sämre relationer med sina föräldrar under uppväxten, sämre ekonomiska förutsättningar och så vidare. Det är även dessa unga som i många fall har svårare med gränssättning och därmed blir extra utsatta när tekniken ökar tillgängligheten till internet.

Även om resultaten visar på en förhöjd risk att råka illa ut på internet bland unga som även har andra problem är det viktigt att förstå att alla unga kan råka illa ut. Unga som utsatts sexuellt på internet skiljer sig också i regel från unga som utsatts sexuellt i andra miljöer. De som utsatts på nätet har i regel varit mer aktiva och mer risktagande än andra sexuellt utsatta unga. Detta kan leda till att de känner större egen skuld för det som hänt.

Representanter från prostitutionsenheterna berättar att hjälpsökandet tenderar att minska ju mer risktagande de unga är, vilket ställer stora krav på de som möter utsatta unga. På samma sätt som yrkesverksammas bemötande måste förbättras måste unga, både de som befinner sig i en riskgrupp och de som verkar vara mindre utsatta, få hjälp att dra gränser både i livet utanför och i livet på internet. Det informationssamhälle som vi har idag kräver ett konsekvenstänkande på flera plan och på både kort och lång sikt. Detta är färdigheter som unga måste få hjälp att utveckla för att komplettera de försvarsstrategier som de redan har.

I arbetet med utsatta unga är det också viktigt att uppmärksamma och nå utsatta killar i större utsträckning än vad som hittills skett. Varken prostitutionsgrupper, socialtjänst och ungdomsmottagningar, Onlineprojektet eller den nämnda studien av Jonsson och Svedin har i särskilt stor utsträckning kommit i kontakt med utsatta killar. Samtidigt framkom i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 att killarna utgör den större gruppen både när det gällde erfarenhet av att någon gång ha tagit emot ersättning för sex och erfarenhet av att någon gång ha gett ersättning för sex. Organisationerna *1000möjligheter* och *Killfrågor.se*, som arbetar med chattstöd och även riktar sig till killar, lyfter killars ovana att söka hjälp samt att de ofta befinner sig på en flytande skala mellan att bli utsatta och att utsätta andra. Dessa verksamheter har nått killar som hittills varit osynliga vilket visar hur ideella verksamheter och riktade insatser till killar kan öka deras benägenhet att söka stöd.

För unga som inte identifierar sig med den heteronormativa bild som i många avseenden präglar vårt samhälle, de som definierar sig som homosexuella, bisexuella eller transpersoner, har internet ofta en ännu större betydelse. I intervjustudien med unga hbt-personer i Se mig berättar de att de ofta upplever sig vara ensamma och oförstådda och att de i stor utsträckning saknar socialt stöd. Internet är en viktig kommunikationskanal för att söka information om hbt-frågor, hbt-organisationer och är också ett lättare och säkrare sätt att komma i kontakt med andra hbt-personer. Samtidigt som internet är en extra viktig del i den sexuella utvecklingen och för identitetsskapandet för unga homo- och bisexuella samt unga transpersoner är de även en grupp som i högre grad blivit utsatta för ofrivillig sexuell exponering och fått oönskade sexuella förslag på internet (Ungdomsstyrelsen 2009b).

**De som utsatts på nätet har i regel varit mer aktiva
och mer risktagande än andra sexuellt utsatta unga.**

foto: Colourbox.com

Unga hbt-personer befinner på det sättet i båda ändarna av den bild som ges av de för- och nackdelar som internetanvändningen för med sig. För unga hbt-personer som kanske inte har kommit ut inför sina föräldrar eller vars föräldrar inte har accepterat deras sexuella läggning eller könsidentitet är frågan om föräldrars kontroll över internetanvändandet särskilt känslig.

Svedin och Priebe (2009) menar att tidiga insatser riktade till riskgrupper är centrala. Preventiva åtgärder bör i första hand fokusera på de unga och inte på föräldrarna eller andra vuxna. Detta eftersom unga i riskgruppen många gånger inte har någon bra relation till vuxna i sin närhet och därmed inte är mottagliga för råd från dem, om råden över huvudtaget förmedlas från den vuxne

till den unge. Svedin och Priebe förordar riktade, förebyggande insatser mot de unga som kan antas tillhöra riskgruppen samt att förebyggande insatser mer bör fokusera på teknikens interaktiva aspekter, vad den innebär på såväl kort som lång sikt, och mindre på riskerna med att sprida personlig information.

Vi finner dock att förebyggande insatser även måste riktas till alla unga så att frågan ställs till de som har blivit utsatta men även till kompisar som kan bli föremål för ett förtroende. Många unga väljer att i första hand prata med jämnåriga om sina problem. Äldre kan upplevas som oförstående i denna digitala värld. Men det är också viktigt att åtgärder inte enbart riktas till den utsatte eller till de som riskerar att utsättas utan även till förövaren, ung som gammal. Den som kränker andra eller försätter andra i obehagliga situationer som kan leda till men, kanske för lång tid framåt, bör ställas till svars för detta. I vissa fall kanske det handlar om att synliggöra för förövaren att det som denne faktiskt gjort är ett övergrepp. I andra fall kan det handla om åtal.

Yrkesverksammas roll

På samma sätt som dagens samhälle ställer högre krav på unga som växer upp ställs det också högre krav på de yrkesverksamma. De som möter unga måste ha kunskap om ungas exponering och exploatering via internet för att kunna ge lämpligt stöd. De måste även ha kunskap om ungas vardag på internet och de strategier som unga har utvecklat för att hantera den. Annars blir okunskapen hinder för att hjälpa de unga. I grund och botten handlar det om ett gott bemötande förankrat i den unges egen verklighet. De yrkesverksamma måste också utveckla nya verktyg för att visa detta bemötande på en för dem relativt ny arena, internet.

Under de år som Ungdomsstyrelsen har arbetat med utbildningsuppdraget att förebygga och förhindra att unga exponeras och exploateras sexuellt på internet har vi kunnat se att allt fler yrkesverksamma börjar verka på internet, till exempel fritidsledare, fältarbetare och socialsekreterare. En arena som för några år sedan enbart dominerades av stödverksamheter drivna av ideella organisationer har sakta börjat erövrats av fler aktörer.

I Cecilia Löfbergs och Margareta Aspáns rapport *Digitala erbjudanden – ungas erfarenheter av information, stöd och samspel med vuxna online* (2011) uttrycker unga att internet underlättar kommunikationen med vuxna kring svåra frågor i deras vardag. Den relativa anonymiteten blir en möjlighet att undvika att vuxna blandar sig i den unges liv samtidigt som den unge har tillgång till vuxnas hjälp och stöd. Att möta en vuxen, ansikte mot ansikte, kan i vissa fall uppfattas som något som kan leda till förlorad integritet eller till en situation där den vuxne tar över situationen och agerar bortom den unges kontroll. Unga beskriver

hur kontakten med vuxna stödpersoner blir mer jämlik då den sker över internet och blir på det sättet ett värdefullt komplement till information och stöd i det fysiska rummet (Löfberg & Aspán 2011).

Yrkesverksamma har utvecklat förmågan att se signaler om övergrepp och har kompetens att arbeta med sådana frågor. Att tala med unga om sexuella övergrepp upplevs som mindre svårt då frivilligdimensionen inte finns med på samma sätt som vid byte eller försäljning av sexuella tjänster. Det kan upplevas av unga som mer skamfyllt att ha "utsatt sig själv" och kanske själv varit initiativtagare till att chatta om sex eller skapa en sexuell kontakt över nätet som resulterat i ett övergrepp, och blir därför svårare att tala om.

Detta problem lyfts även av utvärderingen av Onlineprojektet inom barn- och ungdomspsykiatri i Linköping, ett projekt som syftat till att fördjupa kunskapen bland yrkesverksamma om unga sexuellt utsatta på nätet (Jonsson, Warfvinge & Banck 2009).

I våra möten med prostitutionsenheter och barn- och ungdomspsykiatri påpekades bristande kunskap om sexuella övergrepp i allmänhet, och på internet i synnerhet, bland yrkesverksamma som möter dessa barn. Författarna av rapporten "Online är jag någon annan ..." *Unga kvinnor med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster online* (Jonsson & Svedin 2012) lyfter samma sak i sin studie av unga kvinnor med erfarenheter av att erbjuda sex via internet.

Unga beskriver hur kontakten med vuxna stödpersoner blir mer jämlik då den sker över internet.

foto: Colourbox.com

Framtida utmaningar

foto: Colourbox.com

■ I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 frågar vi unga mellan 16 och 25 år om deras erfarenheter av att ta emot ersättning för sex. Samma fråga ställdes i ungdomsenkäten 2009. Resultatet visar att andelen unga med erfarenhet av att ta emot ersättning för sex i stort sett är oförändrad mellan dessa båda år, 1,5 procent 2012 jämfört med 1,7 procent 2009. De studier som gjorts av Svedin och Priebe 2004 och 2009 av ungdomar i gymnasiet år 3 visar på motsvarande andelar.

De riktar sig till en mer avgränsad åldersgrupp än de som deltar i Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät men siffrorna kan ändå ge oss en ungefärlig bild av utvecklingen under de senaste åtta åren, vilket är något unikt i världen.

Det som framkommer är att vi inte ser några förändringar, trots olika typer av insatser. Andelen unga med erfarenhet av att sälja sex är i stort sett lika stor fortfarande och det handlar om en grupp unga som även har många andra psykosociala problem. Detta är en utmaning som vi måste fortsätta att ta oss an i form av såväl universella som selektiva och indikativa preventionssatser.

■ Som nämnts kommer kommunala och landstingsdrivna stödverksamheter i väldigt liten utsträckning i kontakt med utsatta killar – men vi ser i statistiken⁵ att de finns – både inom gruppen heterosexuella cis-ungdomar⁶ och inom gruppen hbt-ungdomar.

Det behövs särskilda insatser för att yrkesverksamma initialt ska upptäcka sexuell utsatthet även hos killar. I samtal med ideella aktörer framkommer dock att de till viss del kommer i kontakt med killar som har utsatts för sexuella övergrepp via sina stödchattar på internet.

Deras arbete är värdefull kunskap för att utveckla ett universellt förebyggande arbete men även för att vidareutveckla stöd- och behandlingsinsatser till killar som har utsatts. Kommunala och landstingsdrivna verksamheter borde ta del av dessa erfarenheter i utvecklingen av det egna arbetet. Frågan om sexuell utsatthet bör i ett förebyggande arbete också finnas med i ett bredare sammanhang, kopplat till frågor om maskulinitet och femininitet.

foto: Colourbox.com

■ I Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 framkom att drygt 30 procent av de tjejer som har lagt upp *sexiga bilder* av sig själva på internet uppger sig ha dåliga erfarenheter av detta. Bland killarna är motsvarande siffra cirka 4 procent. Pernilla Nigårds forskning om frivillig sexuell exponering (Ungdomsstyrelsen 2009b) visar att både unga killar och unga tjejer lägger ut *sexiga bilder* på internet som ett sätt att söka bekräftelse. En fråga som vi måste arbeta vidare med är hur det kommer sig att tjejer har så mycket större andel dåliga erfarenheter av detta än killar?

I det förebyggande arbetet bör man också titta på hur unga själva agerar på internet samt fokusera på vilka konsekvenser agerandet medför.

Detta är viktiga aspekter att ta upp i ett bredare jämställdhetsarbete i skolorna kopplat till hur vi gör genus och vilka beteenden som det skapar, men även i stöd- och behandlingsinsatser som riktar sig till grupper av unga eller till enskilda.

■ Många unga har kunskap om risker och väl utvecklade strategier för att minska riskerna när de är på internet. Råd eller uppmaningar som inte tar hänsyn till målgruppens erfarenheter och värderingar riskerar att ignoreras och kan till och med innebära att förtroendet för denna typ av råd minskar.

Övergrepp som en ung person drabbas av, genom att ha utsatt sig för risker, kan leda till starka känslor av skuld och skam. Skammen kan kännas värre än själva övergreppet. I en sådan situation kan det vara svårt att be en vuxen om hjälp. God kunskap och ett gott bemötande är viktigt för att kunna erbjuda lämpligt stöd.

Referenser

- Abelsson, J. & Hulusjö, A. (2008). *I sexualitetens gränstrakter – en studie av ungdomar i Göteborg med omnejd som säljer och byter sexuella tjänster*. Göteborg: Social resursförvaltning i Göteborgs stad.
- Brottsförebyggande rådet (2007). *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet. Omfattning, karaktär, åtgärder*. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (2011). *Polisanmälningar rörande människohandel för sexuella ändamål åren 2008–2010*. Rapport 2011:19. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Findahl, O. (2012) *Svenskarna och internet 2012*. SE (Stiftelsen för internetinfrastruktur). www.iis.se/docs/SOI2012.pdf.
- Gäredal, M. & Nathorst-Böös, H. (2009). Internet utanför heteronormen. Stockholm. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Johansson, M. & Turesson, P. (2006). *Slutrapport från projektet Nätprostitution*. Stockholm: Stockholms stad.
- Jonsson, L. & Svedin, C-G. (2012). "Online är jag någon annan ..." Unga kvinnor med erfarenhet av att sälja sexuella tjänster online. I *Prostitution i Sverige – Kartläggning och utvärdering av prostitutionsgruppernas insatser samt erfarenheter och attityder i befolkningen*. Delrapport 8. Linköping: Linköpings universitet.
- Jonsson, L., Warfvinge, C. & Banck, L. (2009). *Barn och sexuella övergrepp via IT*. BUP Elefanten. Lands-tinget i Östergötland.
- Länsstyrelsen i Västernorrland (2010) *Kännedom om prostitution och människohandel för sexuella ändamål i Västernorrlands och Jämtlands län 2009*.
- Löfberg, C. & Aspán, M. (2011) *Digitala erbjudanden, ungas erfarenheter av information, stöd och samspel med vuxna online*. Forskningsrapport. Stockholm: Stockholms universitet.
- Månsson, S-A. & Söderlind, P. (2004). *Sexindustrin på nätet. Aktörer: innehåll, relationer och ekonomiska flöden*. Stockholm: Égalité.
- Nigård, P. (2009). Frivillig sexuell exponering på internet. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Nordicom Sverige (2010). *Internetbarometern 2010*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Nyberg, A. & Ikonomidis Svedmark, E. (2009). Om det privata i publika och digitala rum. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Näslund, J., Ahlgren, T. & Rosander, M. (2009). *Ungdomars attityder och beteende när det gäller att köpa och sälja sex, En studie i Jönköpings län våren 2008*. Luppen kunskapscentrum.
- Olsson, N. (2007). *När prostitutionen flyttade in i vardagsrummet*. Malmö: Stadsdelsförvaltningen Centrum.
- Priebe, G. (2009). *Adolescents' experiences of sexual abuse, Prevalence, abuse characteristics, disclosure, health and ethical aspects*. Lund: Lunds universitet.
- Priebe, G. & Svedin, C-G. (2004). *Ungdomars sexualitet – attityder och erfarenheter*. Lund: Lunds universitet.

Noter

Priebe, G. & Svedin, C-G. (2009). Unga, sex och internet – attityder och erfarenheter. I *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Socialstyrelsen (2004). *Kännedom om prostitution 2003*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2008). *Kännedom om prostitution 2007*. Stockholm: Socialstyrelsen.

SOU 2004:71 *Sexuell exploatering av barn i Sverige*. Betänkande av Utredningen om kunskap om sexuellt exploaterade barn i Sverige. Stockholm: Fritzes förlag.

Ungdomsstyrelsen (2007). *Fokus 07 – en analys av ungas hälsa och utsatthet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009a). *Jag syns. Jag finns. Unga om sexuell exponering, prostitution och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2009b). *Se mig – unga om sex och internet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han. En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

¹ Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2009 genomfördes av SCB med svar från 2 951 individer (svarsfrekvensen var 49,2 procent). Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2012 genomfördes av Skop med svar från 2 254 individer (svarsfrekvensen var 52,8 procent).

² I studien 2009 deltog 3 503 elever i gymnasieskolans år 3 (svarsfrekvensen var 60 procent).

³ Eleverna hade möjlighet att uppgge om de *inte hade haft någon träff, hade haft en första träff eller hade haft flera första träffar* med nya internetkontakter samt kunde ange flera alternativ för hur de upplevt denna eller dessa första kontakter utanför internet.

⁴ Minskningen är inte signifikant på 95 procents säkerhetsnivå.

⁵ Här åsyftas Ungdomsstyrelsens ungdomsenkät 2009 och 2012.

⁶ En cisperson är en person vars juridiska kön, biologiska kön och könsidentitet alltid har hängt ihop enligt normen.

Ungdomsstyrelsen har i ett flertal publikationer på olika sätt uppmärksammat ämnet unga, sex och internet. Samtliga publikationer kan beställas eller kostnadsfritt laddas ned från Ungdomsstyrelsens webbplats.

Se mig

Om unga, sex och internet

En studie av flickors och pojkars attityder och erfarenheter av sexuell exponering på internet. Vi har också undersökt ungas erfarenheter av att sälja sex mot ersättning.

Jag syns, jag finns

Unga om sexuell exponering, prostitution och internet

Hur uttrycker sig unga i samtal kring sexuell exponering via internet och exploatering i allmänhet? Vilka tankar och funderingar har unga kring dessa fenomen? Hur ser de på sitt eget agerande och förhållningssätt och hur ser de på andras?

Jag syns, jag finns bidrar till ökad förståelse för hur unga tänker kring ämnet som lite förenklat benämns unga, sex och internet.

Ses offline?

Ett metodmaterial om unga, sex och internet

Ses offline? är ett metodmaterial för dig som arbetar på högskolan eller gymnasiet, i fritidsverksamheter eller ungdomsorganisationer.

Men fråga mig bara!

Men fråga mig bara! är en vägledning som riktar sig till dig som jobbar med barn och unga. Här beskrivs vad sexuell exploatering är och hur du kan upptäcka den. Vi har också samlat tips kring hur du kan prata med barn och unga om sexuell exploatering och hur du hjälper de som har blivit utsatta.

Mer om unga, sex och nätet

Mer om unga är tänkt att vara ett stöd för dig som arbetar med ungas utsatthet på nätet. Här hittar du aktörer som arbetar med barn och unga och en sammanfattning av olika metodmaterial inom ämnet unga, sex och internet.

Hjälp jag dör – vem la upp bilden?!

Hjälp jag dör är Ungdomsstyrelsens slutrapport om sexuell exploatering av unga på internet. I regeringsuppdraget om ungas erfarenheter om sexuell exponering och exploatering via nätet har vi belyst möjligheterna och riskerna med nätet för unga. Men vi har också sett individen och beteendet. Varför söker många unga människor bekräftelse via nätet? Var går gränsen för den egna integriteten? Hur förebygger vi att unga far illa och utsätts för sexuell exploatering? Detta är några av de frågor som vi mött och diskuterat under projektets gång.

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

© **Ungdomsstyrelsen 2012**

projektledare **Maria Nyman**
text **Ungdomsstyrelsen**
textredigering **Ingrid Bohlin**
grafisk form **Christián Serrano**
tryck **EO Grafiska**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**
tfn **08-566 219 00**, *fax* **08-566 219 98**
e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**
webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se